

конкурентну перевагу на ринку освітніх послуг [2].

Динамічний характер сучасного життя, що зумовлений ринковими механізмами із використанням комп'ютерних та інших інноваційних технологій актуалізує проблему здатності особистості спеціаліста до інноваційної детермінації навколишнього середовища, високого рівня компетентності та практичної готовності до реалізації економічних проєктів і програм, що спрямовані на створення комфортних умов існування суспільства шляхом трансформації себе та середовища. Відповідно цим процесам зростає потреба держави у питанні щодо забезпечення економічної освіти та формування економічної культури особистості. Економічна грамотність є інструментом створення засобів адаптації особистості до соціально-економічних змін та основою розвитку особистості. Формування економічної грамотності та економічної компетентності майбутніх освітян є актуальною і визначається низкою об'єктивно існуючих протиріч, що виникають між зростаючими вимогами суспільства до рівня підготовки та вмінням ефективно працювати в умовах швидких змін соціально-економічного середовища [3].

Список використаних джерел:

1. Курок В. Зміст та структура економічної компетентності майбутніх учителів технологій. URL : <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/179329/179400>
2. Лой А. Поняття економічної компетентності торговельного підприємства. *Economic Synergy*, (3), 128–142. URL : <https://doi.org/10.53920/ES-2023-3-9>
3. Проскура, В., Товканець, Г., & Білак, Г. Економічна компетентність у розвитку професійної майстерності майбутнього педагога. *Економічний простір*, (190), 122-127. URL : <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-23>

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ ШЛЯХОМ УЧАСТІ У БЛАГОДІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Борсук М.П.
Полтава, Україна

**Науковий керівник: Чорна Світлана Олександрівна, вчитель англійської мови
Полтавського навчально-виховного комплексу (ЗНЗ-ДНЗ) №16**

Сьогодні Україна знаходиться у стані війни з росією, а її мужній народ виборює свою незалежність, свободу та право на самоідентифікацію. Тому формування національної свідомості є одним з ключових завдань виховного процесу. Адже процес розбудови і зміцнення української держави, її майбутнє залежить від того, якими будуть її громадяни – сьогоднішні учні, наскільки у них будуть сформовані активна життєва позиція, національна самосвідомість, моральність, готовність зробити власний внесок у процвітання своєї Батьківщини. Отже, навчально-виховний процес має здійснюватися з урахуванням нових соціокультурних та громадсько-політичних обставин.

У реалізації завдання виховання національної свідомості в учнів загальноосвітніх шкіл одне з провідних місць належить благодійній діяльності. Такий напрямок роботи має давати учням необхідні приклади відданості, самопожертви заради спільної справи, виховувати почуття поваги до воїнів, які ведуть боротьбу за національну незалежність, почуття гордості за приналежність до українського народу, сприяти залученню учнівської молоді до розбудови своєї держави.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, освітніх закладів, громадських організацій, сім'ї та інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Основні завдання національно-патріотичного виховання учнів Полтавського НВК №16 це:

- 1) прищеплювати патріотичні цінності та повагу до культурної та історичної спадщини своєї Батьківщини;
- 2) виховувати повагу до Конституції України, державної символіки та рідної мови;
- 3) культивувати шанобливе ставлення до захисників та захисниць вітчизни, вдячність за їх внесок у перемогу;
- 4) сприяти усвідомленню власної ролі в процесах державотворення, виховувати активну громадянську позицію;
- 5) формувати толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій;
- 6) розвивати кращі риси української ментальності: працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- 7) спонукати до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Забезпечити високий рівень розвитку зазначених якостей особистості лише в процесі навчання надзвичайно важко. Виховання громадянина-патріота незалежної України потребує цілісного підходу, який передбачає забезпечення співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання в процесі навчання і позакласної роботи на основі гуманістичного осмислення єдності внутрішнього світу особистості, взаємозв'язків загальнолюдських цінностей та індивідуальної неповторності.

Виховний вплив на учнів відбувається через різні форми роботи. Одна з них – це години спілкування, які відбуваються щотижня і присвячені різним історичним та культурним подіям, приурочені до Дня міста, до Дня українського козацтва, до Дня гідності і свободи, до Дня пам'яті жертв

голодомору і політичних репресій, до Дня рідної мови, до Дня соборності України, до Дня Героїв Майдану, до Дня пам'яті та примирення, до захисника та захисниць України, та інших пам'ятних дат.

В стінах НВК постійно організовуються зустрічі з цікавими людьми рідного краю, воїнами АТО та учасниками україно-російської війни, а також влаштовуються Вечори пам'яті, на яких діти і вчителі вшановують загиблих випускників НВК№16, спілкуються з їх родичами і побратимами, дізнаються про їх життєвий шлях.

Учні залучають до патріотичних флеш-мобів, майстер-клас із виготовлення арт-листівок та написання листів для українських воїнів, до реальних або віртуальних подорожей (історичними музеями України чи місцями історичних подій), конкурсів есе на патріотичну тематику, біографічних розвідок, розучування патріотичних пісень.

Бажаний результат досягається також у процесі науково-дослідної роботи старшокласників. Широко впроваджувались такі форми роботи: написання рефератів, оглядів, підготовка до конференцій, участь у конкурсній захисті науково-пошукових робіт. Теми наукових і пошукових досліджень пов'язані з краєзнавством, українською історією, культурою та ін.

З метою втілення ідеї державності у класних кімнатах обладнано куточки державної символіки, ведеться роз'яснення ідейної суті державних символів і правил їх використання, виховується позитивне ставлення до державних символів України, формується почуття поваги до них. Також проводяться заходи щодо вшанування національних символів, наприклад Свято вишиванки, Свято української хустки, Свято хліба, Свято рушника. Це поглиблює почуття гордості та самоідентифікації.

Корисним для старшокласників стало інформування про найважливіші суспільно-політичні й економічні події в Українській державі та за кордоном під час проведення «усних журналів» до важливих історичних, суспільних дат. Виховний вплив таких заходів спрямовувався на виховання в кожному учневі високого громадянського почуття приналежності до України, її народу. Велика роль в цьому належала учнівському самоврядуванню, вчителям історії, класним керівникам.

Одним із важливих завдань виховання є формування в учнів суспільної активності, відчуття відповідальності. Усвідомлюючи це, педагогічний колектив проводив роботу таким чином, щоб учні усвідомили, що великі справи починаються з маленьких вчинків (посаженого дерева, упорядкованої території парку, скверу, очищеної від сміття прилеглої території, волонтерської діяльності, допомоги тим, хто її потребує). Таким чином збільшилась в навчально-виховному комплексі кількість небайдужих дітей, які люблять і цінують землю, на якій живуть.

Під час загальношкільного Дня здоров'я, спортивних змагань широко застосовувались елементи національної культури – українські народні рухливі ігри, які за своїм змістом передбачають розвиток сили, витривалості, спритності, дають можливість розвивати свою національну самобутність через сюжетність гри. Влаштовувались також Турніри із кульової стрільби та

настільного тенісу імені загиблих випускників. Виховна мета таких заходів – забезпечення гармонійного розвитку фізичного і духовного життя, підготовка старшокласників до суспільно корисної праці і захисту свого народу.

Отже, запропоновані форми і методи роботи забезпечують зростання рівня сформованості національної самосвідомості, сприяють розвитку активності щодо опанування українськими національними цінностями, творчого використання набутих знань, умінь, навичок, розвитку високої патріотичної свідомості, почуття вірності та любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу та готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку з захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави.

Для виявлення ефективності виховної роботи, спрямованої на формування національної самосвідомості особистості, ми розробили опитувальник, який налічує 12 запитань і спрямований на з'ясування рівня розвитку національної самосвідомості підлітків Ця анкета була апробована в Полтавському НВК №16. У дослідженні брали участь 240 учнів 7-11 класів, з них 119 хлопців та 121 дівчина.

Питання опитувальника орієнтовані на визначення рівня національної самосвідомості, яке полягає у самоусвідомленні особистістю своєї причетності до нації, поважного ставлення до мови, культури, історії, національних символів своєї Батьківщини, активної громадянської позиції та готовності до власного внеску у процвітання держави.

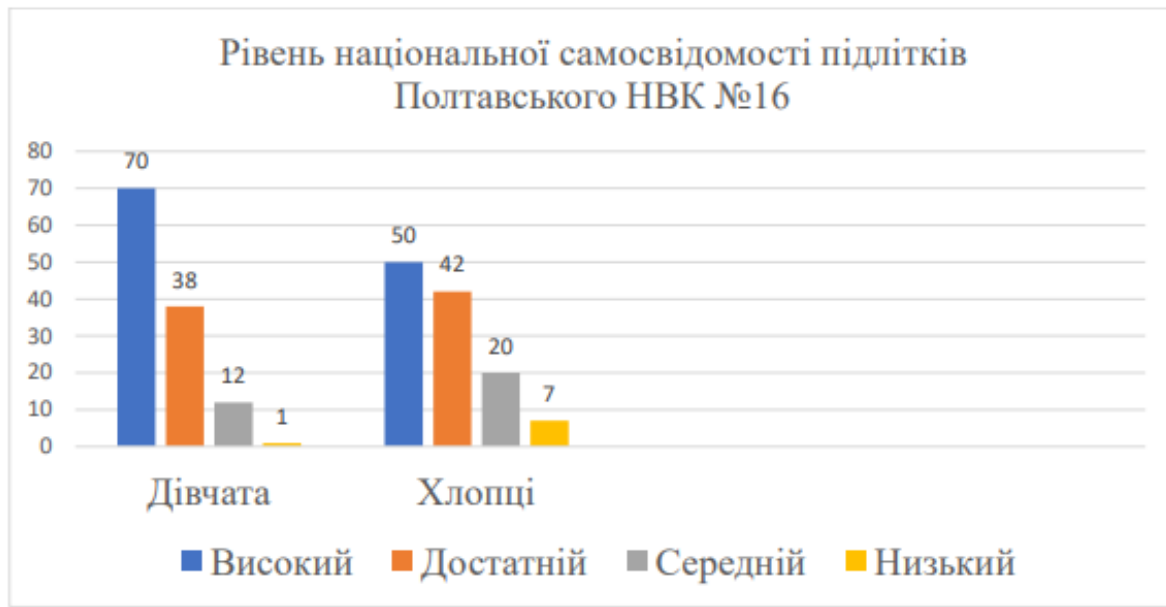
Узагальнивши дані, можемо сказати наступне: високий рівень національної свідомості мають 120 учнів, що становить 50% від загальної кількості, достатній рівень у 80 учнів (33%), середній рівень виявився у 32 підлітків (13%) і низький рівень національної самосвідомості мають лише 8 учнів (3%).

Рис. 1

Аналізуючи результати за гендерним фактором, ми прийшли до висновку, що дівчата мають трішки вищий рівень сформованості національної свідомості, так як більше з них мають високий рівень порівняно з хлопцями (70 і 50 відповідно) і менше – середній (12 і 20) та низький (1 і 7).

Рис. 2.

У наші дні благодійність і волонтерський рух стали не тільки актуальним і масштабним проявом безкорисливої допомоги, але і внутрішньою потребою кожної людини, небайдужої та чуйної до чужого болю.

Як показало наше дослідження 80% учнів, які навчаються в НВК №16 беруть участь у благодійних акціях, що, на нашу думку, є одним з визначальних факторів високого рівня національної самосвідомості підлітків, а також впливає позитивно на розвиток їх особистості в цілому.

Адже, у процесі благодійної діяльності у дітей формується здатність уявляти себе на місці іншої людини, бачити і вирішувати проблеми, приймати рішення і погоджувати з ними свої дії, утверджуються найкращі людські якості – доброти, милосердя, благодійності тощо. Розвиваючи в дітях ці якості, ми допомагаємо їм набувати внутрішньої готовності вибачати, чуйності до проблем інших людей, співчуття й людяності.

Дуже важливо відчувати себе членом суспільства, здатним приносити йому благо, що є невід'ємною людською потребою, наявність якої можна помітити в дитині з раннього віку. Участь у благодійних заходах додає дітям відчуття приналежності, змогу долучатися до спільної справи на користь нужденних. Дітям важливо відчувати себе потрібними не тільки своїм батькам і близьким, а й зовсім незнайомим людям, допомагаючи яким, вони відчують свою користь і свої можливості.

Беручи безкорисливу участь у чиемусь житті, спостерігаючи за результатами, діти позитивно оцінюють своє рішення й себе в цілому, що надає

їм упевненості для досягнення інших, не менш важливих, цілей. Благодійність допомагає самооцінці дитини розвиватися в правильному напрямку, демонструючи, що її дії мають позитивне значення.

Доброчинність часто пов'язана з болем і стражданнями іншої людини, нестатками та матеріальними труднощами. Коли дитина бере участь у благодійних акціях, вона в тій чи іншій мірі аналізує й порівнює становище нужденної дитини (або дорослого) і своє власне і, як правило, робить висновок про те, що життя її добре. В її серці народжується вдячність батькам, близьким, друзям. У свою чергу, вдячність дозволяє їй відчувати задоволення тим, що вона має, отже, і радість життя. Багато дослідників пов'язують почуття вдячності з успішністю людини.

Участь у благодійних акціях дозволяє дитині знаходити однодумців, ініціювати важливі теми для обговорень і ефективно спілкуватися з однолітками, набувати авторитету й поваги, розвивати соціальну відповідальність, що надає дитині можливість долучитися до вирішення певних соціальних проблем і зрозуміти своє місце в житті. Згідно з дослідженнями, діти, які беруть участь у благодійній діяльності, менш схильні до вживання алкоголю й наркотиків, більш соціально адаптовані й емоційно врівноважені.

Американський Інститут Геллапа, який вивчає громадську думку та проводить соціологічні дослідження, нещодавно оприлюднив цікаву статистику. Люди, які регулярно займаються волонтерською роботою, мають нижчу на 24 % ймовірність ранньої смерті, ніж люди, не схильні допомагати ближнім. До того ж, волонтери рідше страждають на підвищений рівень цукру в крові, серцеві захворювання та на 40 % рідше потрапляють до лікарні [1].

Неодноразова безкорислива допомога людям, до якої дитина привчається з дитинства, закладає в ній основи, що в майбутньому допоможуть їй приймати правильні рішення, спираючись не на своє егоїстичне бачення ситуації, а доцільність для сім'ї, колективу й суспільства в цілому. Участь у благодійності розвиває також основи фінансової грамотності. Так чи інакше, різні форми благодійності передбачають фінансові вкладення, чи то речі, продукти або безпосередньо гроші. Дитина, яка звикла з дитинства виділяти частину коштів зі своєї скарбнички та привчена до того, що пожертвування - це непорушна частина її витрат, привчається до грамотного ставлення до грошей і зможе в дорослому віці правильно розподіляти свої прибутки.

Адміністрація нашого навчального закладу, педагогічний та учнівський колективи, громада мікрорайону Огнівки має чітку патріотичну позицію, яку можна прослідкувати у волонтерській діяльності на допомогу ЗСУ, а саме:

1) допомога нашим випускникам, які захищають Україну, коштами для придбання старлінку, тепловізора, монокуляра, позашляховика. Разом сума склала 80 700 грн.

2) виготовлення окопних свічок, плетіння маскувальних сіток, пошиття необхідних речей для наших захисників.

3) проведення благодійних акцій «Тепла шкарпетка», «Сильна гривня», «До Перемоги з кавою та солодощами», «Енергетичні горіхи для ЗСУ»,

«Великодня паска».

4) виготовлення патріотичних малюнків, написання листів вдячності та підтримки, які, сподіваємося, стануть справжніми оберегами для наших Героїв.

Все це, на нашу думку, значною мірою впливає на підвищення рівня національної самосвідомості підлітків, що є важливою умовою розвитку та щасливого майбутнього нашої Батьківщини.

Теоретичне вивчення проблеми дослідження засвідчило, що проблема формування національної самосвідомості була і залишається актуальною на усіх етапах розвитку суспільства. Особливо загострилася вона на сучасному етапі, коли українська держава переживає часи боротьби за свою свободу і незалежність, епоху свого становлення і зміцнення.

Встановлено, що формування національної самосвідомості особистості є цілісним, довготривалим процесом, унаслідок якого формується складне соціально-психічне утворення особистості, яке є самоусвідомленням причетності до нації, готовністю сумлінно й творчо працювати на благо Вітчизни, зміцнювати єдність свого народу, Українську державу, спонукає до національної самореалізації.

З'ясовано, що помітне місце в даному процесі посідає благодійна діяльність, яка виступає важливим чинником виховання, формує національну свідомість, а також розвиває такі якості особистості як милосердя, здатність на самопожертву, вдячність, покращує позитивну самооцінку, фінансову грамотність і соціальні навички.

Встановлено, що основними шляхами формування національної самосвідомості є: націоналізація школи, національне виховання, визначення майбутнього національного ідеалу і прагнення до його досягнення, знання мови, історії, мистецтва, кращих традицій і звичаїв народу; виховання любові до Батьківщини, почуття обов'язку перед нею, високої відповідальності, виховання власної гідності, волі, характеру, працездатності.

З'ясовано, що процес діагностики національної самосвідомості учнів 7-11 класів набуває достовірності за умов вивчення сформованості складових національної самосвідомості: пізнавальної, ціннісної та поведінкової. Визначення складових дало змогу встановити рівні сформованості національної самосвідомості старшокласників: високий, середній, достатній, низький.

Шляхом анкетування експериментально перевірено рівень сформованості національної самосвідомості підлітків Полтавського НВК №16 і встановлено, що переважна кількість учнів має високий або достатній рівень, що свідчить про почуття національної спільноти й ідентичності, активного та зацікавленого ставлення до України як незалежної держави, зацікавленість рідною мовою, культурою та історією, активну громадянську позицію.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів цієї багатогранної проблеми. Зокрема, подальшого вивчення потребує процес організації тісної взаємодії школи з сім'єю та громадськістю у формуванні національної самосвідомості учнів засобами благодійної діяльності.